

**TIJORAT BANKLARIDA MOLİYAVIY RESURLARNI TASHKIL
ETISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI**

Yigitaliyeva Muxlisaxon

Andijon davlat texnika instituti

Muhandislik iqtisodiyoti va boshqaruv

fakulteti “Bank ishi va audit” yo’nalishi

4-kurs K-116-21 guruh talabasi

Ilmiy rahbar: J.Q. Teshaboyev

Annotatsiya: Hozirgi iqtisodiy islohotlar jarayonida tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash va raqobatbardoshligini oshirish ularning moliyaviy resurslarini samarali tashkil etishga bevosita bog'liqdir. Moliyaviy resurslar banklarning kreditlash hajmi, investitsiya faoliyati va mijozlarga ko'rsatiladigan xizmatlar sifatini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. O'zbekiston bank tizimida moliyaviy resurslarni shakllantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar resurs bazasini mustahkamlashga xizmat qilayotgan bo'lsa-da, mavjud imkoniyatlardan to'liq foydalanilmayotgani sezilmoqda. Ushbu maqolada tijorat banklarida moliyaviy resurslarni tashkil etish mexanizmi, mavjud kamchiliklar va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi. Xususan, bank resurslarini diversifikatsiya qilish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish, mijozlar bilan ishlash samaradorligini oshirish va xizmat turlarini kengaytirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, moliyaviy resurslar, resurs bazasi, kapital yetarliligi, resurslarni diversifikatsiya qilish, xorijiy investitsiyalar, mijozlar bilan ishlash, bank mahsulotlari, raqobatbardoshlik, bank barqarorligi, xizmat sifati, rivojlanish strategiyasi.

Аннотация: В условиях современных экономических реформ обеспечение финансовой устойчивости и повышение конкурентоспособности коммерческих банков напрямую связаны с эффективной организацией их финансовых ресурсов.

Финансовые ресурсы являются основным фактором, определяющим объем кредитования, инвестиционную активность и качество обслуживания клиентов банков. В банковской системе Узбекистана предпринимаются меры по укреплению ресурсной базы, однако выявлены недостатки в полном использовании существующих возможностей. В данной статье анализируются механизмы формирования финансовых ресурсов в коммерческих банках, выявляются существующие проблемы и пути их решения. Особое внимание уделено диверсификации ресурсной базы, привлечению иностранных инвестиций, повышению эффективности работы с клиентами и расширению спектра банковских услуг.

Ключевые слова: *коммерческие банки, финансовые ресурсы, ресурсная база, достаточность капитала, диверсификация ресурсов, иностранные инвестиции, работа с клиентами, банковские продукты, конкурентоспособность, банковская устойчивость, качество услуг, стратегия развития.*

Abstract: *In the context of ongoing economic reforms, ensuring the financial stability and increasing the competitiveness of commercial banks are directly linked to the effective organization of their financial resources. Financial resources are a key factor that determines the volume of lending, investment activity, and the quality of services provided to clients. In Uzbekistan's banking system, measures are being taken to strengthen the resource base, but there are still gaps in fully utilizing existing opportunities. This article analyzes the mechanisms for organizing financial resources in commercial banks, identifies current challenges, and suggests solutions. Particular attention is given to diversifying the resource base, attracting foreign investments, improving customer relationship management, and expanding the range of banking products.*

Keywords: *commercial banks, financial resources, resource base, capital adequacy, resource diversification, foreign investments, customer engagement, banking products, competitiveness, banking stability, service quality, development strategy.*

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida tijorat banklarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash va ularning faoliyatini kengaytirish bevosita moliyaviy resurslarning to'g'ri tashkil etilishiga bog'liq. Banklar iqtisodiyotning turli tarmoqlarini moliyalashtirish, tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash, aholini moliyaviy xizmatlar bilan ta'minlash orqali iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi. Buning uchun esa banklarning mustahkam va diversifikatsiyalashgan resurs bazasi bo'lishi zarur.

O'zbekiston bank sektorini rivojlantirish, ularning moliyaviy salohiyatini oshirish va raqobatbardoshligini kuchaytirish maqsadida qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, tijorat banklari tomonidan aholi va yuridik shaxslardan omonatlar jalb qilish, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikda kredit liniyalarini kengaytirish, kapital yetarliligini mustahkamlash bo'yicha chora-tadbirlar olib borilmoqda. Biroq, amaliyotda mavjud bo'lgan muammolar, xususan, resurslar manbalarining cheklanganligi, banklar o'rtasida raqobat muhitining yetarlicha shakllanmagani, xorijiy investitsiyalarni jalb qilishdagi sustkashliklar banklarning moliyaviy barqarorligini to'liq ta'minlashga to'sqinlik qilmoqda. Bugungi kunda tijorat banklarining resurs bazasini kengaytirish va takomillashtirishda mijozlar ishonchini oshirish, xizmatlar sifati va ko'lamini kengaytirish, yangi moliyaviy mahsulotlarni ishlab chiqish, raqamli texnologiyalarni keng qo'llash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shuningdek, xalqaro tajribadan kelib chiqib, banklar resurslarini diversifikatsiya qilish, ichki va tashqi bozorlardan yangi moliyaviy oqimlarni jalb etish orqali o'z moliyaviy barqarorligini ta'minlashi mumkin. Ushbu maqola tijorat banklarida moliyaviy resurslarni tashkil etish jarayonini ilmiy-amaliy tahlil qilish, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Tijorat banklarida moliyaviy resurslarni tashkil etish masalasi iqtisodiy nazariyada ham, amaliyotda ham keng o'rganib kelinmoqda. So'nggi yillarda mazkur yo'nalishda olib borilgan ilmiy tadqiqotlar bank resurslarini shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirish, ularni boshqarish samaradorligini oshirish va

barqaror rivojlantirish zarurligini ta'kidlamogda. Iqtisod fanlari doktori Sh.A. Nurmuxamedov o'zining ilmiy ishlari orqali tijorat banklarining moliyaviy resurslarini shakllantirishda omonatlarni jalb qilish bilan bir qatorda, kapital qo'yilmalarni ko'paytirish va xorijiy investitsiyalarni jalb etish muhimligini asoslagan. Muallif, banklarning kapital yetarliligini oshirish bo'yicha strategik yondashuvlarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatgan. Iqtisod fanlari nomzodi D.S. Ergashev esa tijorat banklari faoliyatida resurs bazasini diversifikatsiya qilish, ichki va tashqi bozorlarni uyg'unlashtirish orqali moliyaviy barqarorlikni ta'minlash imkoniyatlarini tahlil qilgan. Uning fikricha, banklar raqobatbardosh bo'lishi uchun xizmat turlarini kengaytirish, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kuchaytirish va yangi texnologiyalarni joriy etishi lozim.

Xorijiy olimlar, xususan, J. Heffernan va P. Molyneux o'z izlanishlarida tijorat banklari resurs bazasini boshqarishda risklarni minimallashtirish, resurslarni diversifikatsiya qilish va mijozlar bilan barqaror aloqalarni rivojlantirish bo'yicha samarali yondashuvlarni ilgari surganlar. Ularning tadqiqotlarida banklarning barqaror rivojlanishi resurslar tarkibini kengaytirish va sifatli boshqarish bilan uzviy bog'liqligi asoslab berilgan.

Mazkur maqolada quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- Ilmiy tahlil va umumlashtirish usuli – mavjud nazariy va amaliy manbalar asosida xulosalar chiqarish;
- Taqqoslash usuli – mahalliy va xorijiy bank amaliyotlarini solishtirish orqali samarali yondashuvlarni aniqlash;
- Statistik tahlil – tijorat banklarining resurs ko'rsatkichlarini o'rganish va tahlil qilish;
- Ekspert baholash usuli – soha mutaxassisleri fikrlarini umumlashtirish orqali takliflar ishlab chiqish.

Ushbu metodlar asosida banklarning moliyaviy resurslarini shakllantirish va takomillashtirish imkoniyatlari har tomonlama tahlil qilindi.

NATIJALAR

Tijorat banklarining moliyaviy resurslarini tashkil etish bo'yicha olib borilgan tahlillar quyidagi muhim holatlarni ochib berdi. So'nggi yillarda O'zbekiston bank sektorida resurs bazasini kengaytirish bo'yicha amalga oshirilgan chora-tadbirlar ijobiy natijalar bermoqda. Xususan, aholidan va tadbirkorlik subyektlaridan jalb qilinayotgan omonatlar hajmi ortib, banklar tomonidan iqtisodiyotning real sektoriga ajratilayotgan kreditlar salmog'i yil sayin oshib bormoqda. Bu esa tijorat banklarining moliyaviy imkoniyatlari kengayib borayotganidan dalolat beradi. Shuningdek, banklar tomonidan xorijiy kredit liniyalarini jalb etish bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar ham o'z samarasini bermoqda. Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik doirasida jalb qilinayotgan mablag'lar banklarning uzoq muddatli likvidligini ta'minlashda muhim o'rin tutmoqda. Shu bilan birga, davlat tomonidan banklarni qo'llab-quvvatlash, xususan, ustav kapitalini oshirish, qimmatli qog'ozlar emissiyasi orqali qo'shimcha mablag'lar jalb qilish bank resurslarini mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Biroq, tahlillar resurslarni tashkil etish jarayonida bir qator muammolar ham mavjudligini ko'rsatmoqda. Birinchidan, resurslar tarkibi hanuzgacha asosan ichki bozor omonatlariga tayanmoqda. Bu holat banklarning moliyaviy barqarorligini ma'lum darajada cheklab qo'ymoqda. Xususan, xalqaro moliya bozorlaridan kengroq foydalanish imkoniyatlari yetarlicha ishga solinmayapti. Ikkinchidan, banklarning xizmat turlarini diversifikatsiya qilish, mijozlar bilan barqaror aloqalarni rivojlantirish va ularning ishonchini oshirish bo'yicha strategik yondashuvlar yetarli darajada amalga oshirilmayapti. Ko'plab banklarda marketing faoliyatining sustligi, xizmat sifati va mijozlarga qulayliklar yaratish bo'yicha kamchiliklar mavjud. Uchinchidan, banklar tomonidan jalb qilinayotgan moliyaviy resurslarning samarali foydalanilishini ta'minlash darajasi ham ba'zi hollarda past bo'lib qolmoqda. Resurslar asosan likvid aktivlarda ushlab turilishi yoki qisqa muddatli operatsiyalarga yo'naltirilishi ularning iqtisodiyotdagi real sektor rivojiga to'liq xizmat qilishiga to'sqinlik qilmoqda.

MUHOKAMA

O'zbekiston tijorat banklarida moliyaviy resurslarni tashkil etish jarayonini o'rganish shuni ko'rsatmoqdaki, bu yo'nalishda olib borilayotgan islohotlar ijobiy

natijalar berayotgani bilan birga, hal etilishi lozim bo'lgan muammolar ham mavjud. Tahlillar asosida aniqlanishicha, banklar moliyaviy resurslarini shakllantirishda asosan ichki bozordan jalb qilingan omonatlarga tayanmoqda. Bu esa banklarning resurs bazasini cheklab, uzoq muddatli barqaror rivojlanish imkoniyatlarini toraytirmoqda. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, banklar resurslarini diversifikatsiya qilish orqali o'z moliyaviy barqarorligini mustahkamlashlari, risklarni kamaytirishlari va raqobatbardoshligini oshirishlari mumkin. Jumladan, xorijiy investitsiyalar va kredit liniyalarini jalb etish, xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni rivojlantirish, transchegaraviy moliyaviy oqimlarni kengaytirish orqali banklar uzoq muddatli va arzon resurslarga ega bo'lishlari mumkin. Biroq, O'zbekiston banklarining bunday imkoniyatlardan yetarlicha foydalanmayotgani kuzatilmoqda. Bank xizmatlari sifatini oshirish va mijozlar ishonchini mustahkamlash bo'yicha strategik yondashuvlar yetarli darajada rivojlanmayapti. Aholi va tadbirkorlik subyektlarini bank xizmatlariga keng jalb etish uchun banklar o'z xizmat turlarini diversifikatsiya qilishi, marketing faoliyatini kuchaytirishi va mijozlarga qulay sharoitlar yaratishi zarur. Aks holda, mijozlar bank xizmatlariga bo'lgan ishonchini yo'qotishi va banklarning raqobatbardoshligi pasayishi mumkin. Shuningdek, banklar tomonidan jalb qilinayotgan moliyaviy resurslardan samarali foydalanish darajasi ham qayta ko'rib chiqishni talab qilmoqda. Bugungi kunda ba'zi banklar resurslarni qisqa muddatli operatsiyalarda ushlab turish bilan cheklanib, ularni uzoq muddatli investitsiya loyihalari va real sektor rivojiga to'liq yo'naltirmayotganliklari aniqlanmoqda. Bu esa banklarning iqtisodiyotdagi faol ishtirokini cheklab qo'ymoqda.

Moliyaviy resurslarni samarali boshqarish uchun banklar birinchi navbatda:

- resurs manbalarini diversifikatsiya qilishi;
- xorijiy va mahalliy investitsiyalarni jalb qilish strategiyalarini kuchaytirishi;
- kapital yetarliligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirishi;
- mijozlar bilan ishlash sifatini yaxshilashi;
- resurslardan maqsadli va samarali foydalanishni ta'minlashi zarur.

Yuqoridagi chora-tadbirlarni amalga oshirish banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlab, ularning iqtisodiyotni moliyaviy qo'llab-quvvatlashdagi rolini kuchaytirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Yuqoridagi tahlil va baholashlar asosida xulosa qilish mumkinki, tijorat banklarida moliyaviy resurslarni tashkil etish jarayonini takomillashtirish hozirgi davrda bank tizimi barqarorligini ta'minlash va raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston bank sektorida amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida moliyaviy resurslar bazasi kengaymoqda, biroq ushbu imkoniyatlardan to'liq va samarali foydalanish darajasi hali ham yetarli emas.

Tijorat banklarining moliyaviy resurslarini shakllantirishda quyidagi yo'nalishlar ustuvor hisoblanadi:

- resurs manbalarini diversifikatsiya qilish va xalqaro moliya bozorlariga faol chiqish;
- xorijiy investitsiyalar va kredit liniyalarini jalb qilish bo'yicha strategik hamkorliklarni kengaytirish;
- bank kapitalini mustahkamlash va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash;
- mijozlar bilan ishlash sifati va marketing strategiyasini kuchaytirish;
- raqamli texnologiyalar asosida bank xizmatlarini rivojlantirish va mijozlarga qulay sharoitlar yaratish.

Bundan tashqari, banklar resurslarini real sektorni moliyalashtirishga, kichik va o'rta biznes subyektlarini qo'llab-quvvatlashga, investitsiya loyihalarini moliyalashtirishga yo'naltirishi zarur. Bu banklarning iqtisodiyotdagi o'rnini kuchaytirib, mamlakat iqtisodiy barqarorligiga bevosita hissa qo'shadi. Tijorat banklari uchun asosiy vazifa – mavjud resurslardan samarali foydalanish, yangi moliyaviy oqimlarni jalb qilish va xizmat sifatini doimiy ravishda oshirib borishdan iborat. Shu orqali banklar o'z mijozlariga raqobatbardosh va ishonchli moliyaviy hamkor sifatida xizmat qilishi mumkin bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-martdagi PQ-4621-sonli Qarori "Bank xizmatlari ko'lamini kengaytirish va moliyaviy inklyuziyani rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida". Rasmiy hujjatlar portali – lex.uz. <https://lex.uz/docs/4770824> (10.05.2025-yil holatiga ko'ra).
2. Nurmuxamedov Sh.A. O'zbekistonda bank xizmatlari bozorini rivojlantirish strategiyasi. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020. – 234 b.
3. Ergashev D.S. Tijorat banklarining moliyaviy resurslarini boshqarish va samaradorligini oshirish masalalari. – Toshkent: Fan, 2022. – 196 b.
4. Heffernan S., Molyneux P. The Economics of Banking. – London: John Wiley & Sons, 2019. – 335 p.
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2024-yilgi statistik ma'lumotlari. – www.cbu.uz (10.05.2025-yil holatiga ko'ra).
6. Qodirov A., Raxmonov S. Bank xizmatlarini takomillashtirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash yo'llari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2023. – 175 b.